

10. januar 2010

Tillit til å lite på

Forsvarsdepartementets behandling av viseadmiral Reksten og offiserer i Forsvarets sikkerhetstjeneste er tarvelig. Skaden er ikke begrenset til urimeligheten overfor de berørte.

- Ledere i Forsvaret leder avdelinger i krig og konflikt. De samme lederne må også kunne motivere til god forvaltningsledelse i fredstid. Forsvaret må ha evnen til å motivere alle medarbeidere, ikke minst de som hver dag utfører støtte- og forvaltningsfunksjoner. ... En kompetanseorganisasjon krever ledere som "ser" medarbeiderne sine, som stiller krav som legger til rette for innsats fra medarbeiderne og som selv bidrar positivt til organisasjonens omdømme.

Forsvarsminister Grete Faremo, foredrag i Oslo
Militære Samfund 4. januar 2010

Ingen kan være uenig med forsvarsminister Grete Faremo i hennes syn på god ledelse. Det gjelder også for den politiske ledelse av Forsvaret. På dette området er det behov for en tydelig omlegging i forhold til den forrige forsvarsministerens stil og handling. To saker springer i øynene. Sakene er meget forskjellige, men har til felles at de er ødeleggende for kjernen i all ledelse: *tillit*. Det skal vi se nærmere på, men først sakene. De er kjent fra mediene, så her er kortversjonene.

Sak 1: I en granskning av mistanker om korrupsjon i Siemens' forhold til Forsvaret i 2007 dukket viseadmiral Jan Reksten, Sjef for Fellesoperativt hovedkvarter, opp som deltager i golfreiser til Spania. Siemens sponset deler av oppholdsutgiftene. Reksten forklarte at han var ukjent med dette, og forøvrig ikke hadde noen funksjon i Forsvarets forbindelser med Siemens. Forsvarsministeren, Strøm-Eriksen, insisterte på å frabeordre ham i statsråd, dersom han ikke trakk seg fra stillingen frivillig. Reksten trakk seg fra stillingen og var gjenstand for Økokrims undersøkelser, herunder husundersøkelse i hjemmet klokken 7 om morgenen. Etter ca en måned konkluderte politiet at det ikke forelå grunnlag for tiltale. Reksten ble gjeninnsatt i stillingen. Forsvarssjef Sverre Diesen uttalte da i klare ordelag at han hadde – og hele tiden hadde hatt – tillit til Reksten¹. I den senere rettsaken mot Siemens ble golfturene behandlet, og også retten la Rekstens forklaring til grunn for frifinnelse av ham (og andre i samme situasjon). Unnskyldning fra statsråden? Nei. Han ble jo gjeninnsatt, det fikk være nok. Sivilombudsmannen har nylig avgitt en vurdering som ytterligere understreker det uholdbare i departementets behandling av Reksten. Faremo har

nå en god anledning til å gi en unnskyldning.

Sak 2: På grunnlag av mottatte rykter om at personell ved Forsvarets sikkerhetstjeneste (FOST) på Jørstadmoen leste e-post fra Slottet og regjeringen ble personellet anmeldt til KRIPOS, som iverksatte undersøkelser. Sjefen for FOST, kommandør Geir Gade ble informert av Forsvarssjefen mens politiet var på vei². Han informerte forsvarssjefen om at det var ukjent for ham at Slottet og regjeringen benyttet Forsvarets nett, og at FOST under ingen omstendigheter "åpnet" e-post, men analyserte meldingstrafikken på såkalte "metadata". Forsvarssjefen godtok forklaringen, og stilte seg bak Gade og FOST. Etter et halvt års undersøkelser konkluderte KRIPOS at intet straffbart var skjedd, og saken ble henlagt. Også Forsvarsdepartementets egen undersøkelse ga som resultat at ikke noe kritikkverdig ble funnet. Så skulle man tro at forsvarsministeren ville gi Gade og hans offiserer en offentlig unnskyldning? Nei, hittil ikke. I et halvt år har disse betrodde offiserene måttet leve med mediekjøret om kriminell adferd og politietterforskning. Uten en gang å få kjenne anmeldelsen, langt mindre med mulighet til å ta til motmæle.

Hvor står tilliten i disse sakene? Å ha tillit til noen betyr å sette sin lit til. Tilsvarende, å bli vist og ta imot tillit innebærer en forpliktelse til ikke å svikte tilliten. Et tillitsforhold innebærer en grad av skjebnefellesskap, sterkere jo mer betydningsfullt tema for tilliten er. Det gjensidige element er grunnleggende.

Statens embetsstillinger innebærer stor tillit – bekreftet gjennom den formelle utnevnelsen i statsråd og et storslått "bestallingsdokument" undertegnet av Kongen og statsministeren. Tilliten som vises og godtas er ikke å forstå som en påskjønnelse, men som uttrykk for en gjensidig forpliktelse. Lavere embets- og tjenestestillinger har naturligvis mer beskjedne ansvarsområder enn de høyeste stillingene, men kan allikevel innebære krav om stor personlig innsats – og noen ganger offervilje – for formål som staten er kritisk avhengig av. Eksemplene gir seg selv, ikke minst innenfor Forsvarsdepartementets ansvarsområde. Kravene til den underordnede i et tjenestelig tillitsforhold er nokså opplagte, mens kravene til den overordnede synes Forsvarsdepartementet under den tidligere forsvarsministeren å overse fullstendig. Faremos uttalelse gir anledning til en påminnelse.

Mest elementært: Den som blir vist tillit skal kunne regne med å bli trodd og oppfattet i beste mening – så langt ikke klare kjensgjerninger tilsier at grunnlaget for tilliten ikke er til stede. I de aktuelle sakene er det ubegripelig at statsråden ikke kunne godta viseadmiral Rekstens og kommandør Gades forklaringer, og stille seg bak dem mens nødvendige undersøkelser ble gjennomført. For statsråden kunne dette naturligvis innebære en risiko, men det er viljen til å bære slik risiko som er den underordnedes pant på skjebnefellesskapet, - sikkerheten for støtte i oppdraget, herunder mot grunnløse påstander som de selv ikke kan forsvare seg mot i offentlighet.

Den forrige forsvarsministeren handlet tarvelig og påførte plikttoppfyllende offiserer i betrodde stillinger stor belastning ved å stille dem grunnløst i offentlig søkelys for kriminalitet. Det er nå påkrevd at departementet, og helst forsvarsministeren, avgir klare unnskyldninger til de berørte, som en

offentlig oppreisning. I et lengre perspektiv er dette helt nødvendig for å markere at den krevende tjenesten i Forsvaret bygger på et gjensidig tillitsforhold, ikke ensidig på den overordnedes kommandering av "undergitte".

¹Uttalelse til Nettavisen, <http://www.nettavisen.no/innenriks/article1573564.ece>

²Fremstillingen av saken mot FOST bygger på foredrag av kommandør Gade i Oslo Militære Samfund, 7. desember 2009